

3^ο Γενικό Λύκειο Ηρακλείου

Μνημεία του Ηρακλείου: Ιστορία και Μνήμη

Ταγματάρχης Μιχ. Τζουλάκης
Ο πρώτος νεκρός
της Μάχης της Κρήτης
στο Ηράκλειο

Ομάδα εργασίας

Βιδάκη Άρτεμη

Λίβα Δήμητρα

Μαυρακάκη Στέλλα

Οβεζίκ Χριστίνα

Υπεύθυνοι καθηγητές

Περράκη Λιάνα

Τσαλουχίδης Κώστας

Ηράκλειο, Δεκέμβριος 2011

Εισαγωγή

Εικόνα 1: Λεπτομέρεια από το μνημείο του Μιχαήλ Τζουλάκη

Στο κέντρο του Ηρακλείου, στη συμβολή των οδών Καλοκαιρινού, Ψαρομηλίγκων και Ταγματάρχου Τζουλάκη έχει στηθεί από το Δήμο μια στήλη για να θυμίζει στους περαστικούς τη θυσία του Ταγματάρχη Μιχαήλ Τζουλάκη στη μάχη της Κρήτης το Μάιο του 1941.

Στη στήλη, έργο του γλύπτη Μανώλη Ζαχαριουδάκη, παρουσιάζεται σε χάλκινο ανάγλυφο το κεφάλι του ηρωικού Ταγματάρχη και αναγράφεται:

«Εδώ έπεσε στις 21-5-1941 ο Ταγματάρχης Μιχ. Τζουλάκης πολεμώντας τους Γερμανούς για το Μεγάλο μας Κάστρο.»

Τη χαμηλή και λιτή αυτή στήλη σχεδόν όλοι – κυρίως οι νεότεροι – καθημερινά την προσπερνάμε, πηγαίνοντας στα γύρω μαγαζιά ή στα καφέ της Χάνδακος και των Λιονταριών. Μερικές φορές, δίπλα στη στήλη κοντοστέκεται κάποια μικρή αμέριμνη παρέα, συζητά και πίνει τον καφέ της, ακουμπώντας τα πλαστικά κύπελλα ή τα μπουκάλια του νερού στο πλάτωμα της στήλης.

Εμάς όμως, αυτή η ταπεινή στήλη μας κίνησε το ενδιαφέρον. Ποιος άραγε είναι ο σιωπηλός αξιωματικός, που με το αδιόρατο χαμόγελό του, κοιτά απ' την άκρη του πεζόδρομου το πολύβουο πλήθος που κατακλύζει το κέντρο της πόλης; Ποιος είναι και τι έκανε; Πώς σκοτώθηκε εκεί, στη μέση του Ηρακλείου, πάνω στον πιο εμπορικό δρόμο της πόλης; Πώς άραγε ήταν όταν οι Γερμανοί στη διάρκεια της Μάχης της Κρήτης επιχειρούσαν να πατήσουν το περήφανο Κάστρο;

ΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΜΙΧ. ΤΖΟΥΛΑΚΗΣ

Εικόνα 2: Ο Ταγματάρχης Μιχ. Τζουλάκης

Ο Μιχαήλ Τζουλάκης γεννήθηκε την 1^η Ιουλίου του 1896, στον Άγιο Μύρωνα Μαλεβυζίου. Καταγόταν από αγροτική και πολυμελή οικογένεια. Τον Οκτώβριο του 1916 κατατάχθηκε στο στρατό και παρόλο που είχε παρακολουθήσει μόνο τη σχολή κατώτερων αξιωματικών η εξέλιξη του ήταν ραγδαία. Πήρε μέρος σε πολλές μάχες στο Μακεδονικό μέτωπο κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και

στη Μικρασιατική Εκστρατεία. Τραυματίστηκε πολλές φορές και τιμήθηκε με σημαντικές διακρίσεις, όπως το χρυσούν Αριστείον Ανδρείας (1925), δύο πολεμικούς σταυρούς (1918) και Διασυμμαχικό Μετάλλιο.

Εικόνα 3: Ο Τζουλάκης (δεύτερος από αριστερά) τραυματίας στον Α παγκόσμιο.

Ο Τζουλάκης είχε δημοκρατικές πολιτικές αντιλήψεις και υποστήριξε με πίστη τον Ελευθέριο Βενιζέλο κατά τη διάρκεια του Εθνικού Διχασμού (σύγκρουση της δημοκρατικής και της φιλοβασιλικής παράταξης). Εξαιτίας της πολιτικής του στάσης φυλακίστηκε πολλές φορές. Το 1935 συμμετείχε στο κίνημα των βενιζελικών αξιωματούχων, οι οποίοι στράφηκαν εναντίον της φιλοβασιλικής κυβέρνησης Τσαλδάρη που επιδίωκε την επαναφορά της μοναρχίας στην Ελλάδα και προωθούσε βασιλόφρονες στις ανώτερες θέσεις των ενόπλων δυνάμεων και του κρατικού μηχανισμού. Το κίνημα αυτό, τελείως ανοργάνωτο, καταπνίγηκε χωρίς καμιά δυσκολία από τον υπουργό των Στρατιωτικών Γεώργιο Κονδύλη, ο οποίος και αναδείχθηκε σε ρυθμιστή των πολιτικών πραγμάτων. Παρά την αντίδραση του πρωθυπουργού, ο Κονδύλης προχώρησε σε εκτεταμένες εκκαθαρίσεις των δημοκρατικών αξιωματούχων. Πάνω από χίλιοι αξιωματούχοι διώχθηκαν, ενώ κάποιοι εκτελέστηκαν. Ο Τζουλάκης καταδικάστηκε σε ενάμιση χρόνο φυλάκιση και αποτάχθηκε από το στρατό. Είναι χαρακτηριστικό για τα πολιτικά πάθη της εποχής ότι ο Κονδύλης, ο οποίος ήταν παλιός βενιζελικός αξιωματούχος, ήταν φίλος και κουμπάρος του Τζουλάκη, αφού είχε βαφτίσει την κόρη του, όπως

μας πληροφορήσε η εγγονή του Τζουλάκη, δικηγόρος Αικ. Αποστολάκη¹.

Ένα μήνα πριν από την εισβολή των Γερμανών στην Ελλάδα (6/04/1941), η Μεταξική Δικτατορία τον ανακάλεσε στο στράτευμα με το βαθμό του Ταγματάρχη. Σκοτώθηκε στις 21/5/1941, και ήταν ο πρώτος νεκρός της Μάχης της Κρήτης στο Ηράκλειο.

Τάφηκε έξω από το ιερό του Αγίου Τίτου μαζί με τον Υπολοχαγό Μαρινέλη που σκοτώθηκε την ίδια μέρα. Η σύζυγός του Ασπασία Μπογιατζίδη και η κόρη του Λένα πληροφορήθηκαν το θάνατό του δύο μέρες αργότερα, καθώς ο Ταγματάρχης τις είχε στείλει λίγες μέρες πριν στις Μοίρες για να τις προστατεύσει. Μετά την κατοχή και τον εμφύλιο, η οικογένειά του μετέφερε τα οστά του στη γενέτειρά του, τον Άγιο Μύρωνα. Όταν δημιουργήθηκε στο Ηράκλειο το μνημείο για τη Μάχη της Κρήτης, τα οστά του, μαζί με άλλων πεσόντων της ίδιας περιόδου εναποτέθηκαν σε χώρο κάτω από το μνημείο.

Στοιχεία του χαρακτήρα του Τζουλάκη

Για τον ηρωικό Ταγματάρχη μάς μίλησε σε συνέντευξη η εγγονή του και ιδιαίτερα ενδιαφέρον είναι το απόσπασμα που επικεντρώνεται στο χαρακτήρα του, ο οποίος μέχρι τώρα αποτελούσε ένα μυστήριο για όλους μας :

Εικόνα 4: Ο Μιχαήλ Τζουλάκης τραυματίας στη Μικρασιατική εκστρατεία

«Κατ' αρχήν πρέπει να ήταν πάρα πολύ όμορφος άνθρωπος. Ήταν πολύ φιλικός με όλο τον κόσμο. Αυτό λοιπόν που μου έλεγε η γιαγιά μου είναι ότι το σπίτι που έμεναν στην Αθήνα, στην Κηφισιά, ήταν πάντα γεμάτο. Πάντα φρόντιζε να έχει στο τραπέζι 3-4 πιάτα, γιατί δεν υπήρχε περίπτωση να έρθει το μεσημέρι ο παππούς μου από το στρατό και να μην έχει μαζί του κόσμο απ' το δρόμο. Όχι δηλαδή αξιωματικούς, αλλά ανθρώπους που είχαν ανάγκη. Μετά, η γιαγιά μου έλεγε ότι κατά καιρούς τον ρωτούσε «μα πού έχεις αυτό σου το κοστούμι;» και της απαντούσε ότι το είχε χάρισει σε κάποιον. Τέτοιος χαρακτήρας ήταν. Όχι ίσως ιδιαίτερα

¹ Ευχαριστούμε θερμά την κυρία Αικατερίνη Αποστολάκη, εγγονή του Μιχ. Τζουλάκη για το χρόνο που μας διέθεσε και το υλικό από το οικογενειακό της αρχείο που μας παραχώρησε.

γλεντζές, μάλιστα λένε ότι, επειδή ήταν από μικρός σε πολέμους και είχε τραυματιστεί αρκετές φορές, ήτανε μάλλον πιο σοβαρός απ' ό τι θα 'πρεπε, αλλά ήταν ένας άνθρωπος πολύ φιλικός με όλους γενναιόδωρος, ευχάριστος. Η μητέρα μου μάλιστα, που ήταν εννιά χρονών όταν σκοτώθηκε ο πατέρας της, τον θυμάται να παίζουν, δε θυμάται σχεδόν τίποτε άλλο εκτός απ' το ότι παίζανε συνέχεια».

Βιβλιογραφία:

Ξυριτάκης, Δ. (1996) Η σύντομη ζωή και το ηρωικό τέλος του ταγματάρχη Μιχάλη Τζουλάκη, εφημ. *Η Τόλμη*, 21/5/1996.

Παπαδογιαννάκης, Σ. (2005) *Μνημεία και Γλυπτά της πόλης του Ηρακλείου*, Ηράκλειο.

http://www.patrīs.gr/articles/175200/111168?PHPSESSID=m8f7015qruqv961n9vki_mvjjq2

Η Μάχη της Κρήτης

Εικόνα 4 Λεπτομέρεια από το Μνημείο της Μάχης της Κρήτης στο Ηράκλειο

Η Μάχη της Κρήτης αποτέλεσε ένα σπουδαίο πολεμικό γεγονός του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και κράτησε 11 ημέρες, από τις 20 ως τις 31 Μαΐου του 1941.

Μετά την κατάκτηση της κυρίως Ελλάδας από τους Γερμανούς τον Απρίλιο του 1941 όλα έδειχναν ότι επόμενος στόχος τους θα ήταν η

Κρήτη. Για την κατάληψή της το γερμανικό επιτελείο είχε

καταστρώσει ένα πολύ προχωρημένο για την εποχή σχέδιο με το κωδικό όνομα Merkur (Ερμής). Το σχέδιο προέβλεπε τη χρησιμοποίηση ενός επίλεκτου σώματος 14.000 αλεξιπτωτιστών σαν πρώτη δύναμη κρούσης. Βασικός στόχος ήταν η κατάληψη των αεροδρομίων του νησιού.

Η Κρήτη δεν ήταν επαρκώς ετοιμασμένη να αντιμετωπίσει την επίθεση. Παρόλο που οι Βρετανοί είχαν φτάσει στο νησί από το Νοέμβριο του 1940, δεν είχαν προετοιμάσει την άμυνα του νησιού. Οι

Κρητικοί στρατιώτες που πολεμούσαν στο Αλβανικό μέτωπο δεν είχαν προλάβει να επιστρέψουν στην Κρήτη μετά την υποχώρηση. Επιπλέον η κυβέρνηση Μεταξά, το προηγούμενο διάστημα είχε πείσει τους Κρητικούς να παραδώσουν τα όπλα που παραδοσιακά κρατούσαν στα σπίτια τους με τη δικαιολογία ότι τα είχε ανάγκη ο ελληνικός στρατός. Επομένως την άμυνα του νησιού αναλαμβάνουν οι μικρές δυνάμεις του ελληνικού στρατού που υπήρχαν στο νησί, μερικά τάγματα νεοσύλλεκτων που μεταφέρθηκαν από την ηπειρωτική Ελλάδα και 27.000-28.000 Βρετανοί, Νεοζηλανδοί και Αυστραλοί στρατιώτες που κατέφυγαν στο νησί ταλαιπωρημένοι από τις μάχες που είχαν δώσει στην ηπειρωτική Ελλάδα.

Αυτό που κάνει όμως τη Μάχη της Κρήτης να ξεχωρίζει είναι ότι μεγάλο μέρος της δόθηκε από τον απλό λαό της Κρήτης. Άντρες, γυναίκες, παιδιά, ακόμα και ιερείς και καλόγριες πολέμησαν όλοι σαν ήρωες για να προστατεύσουν την πατρίδα τους. Με ό,τι όπλο είχαν και με όποια ελπίδα τους απόμενε, οι Κρητικοί, βλέποντας κάθε χωριό και πόλη τους να μετατρέπεται σε πεδίο μάχης, πάλεψαν σώμα με σώμα με τους Γερμανούς και, αν και τελικά ηττήθηκαν, η προσπάθειά τους έμεινε στην ιστορία και εμπνέει ακόμα και σήμερα δέος και σεβασμό στις ψυχές των ανθρώπων. Αξίζει να σημειωθεί ότι αυτή ήταν η πρώτη φορά κατά τη διάρκεια του πολέμου που οι Γερμανοί συνάντησαν ευρεία αντίσταση από πολίτες.

Αν και το βάρος των γερμανικών επιθέσεων έπεσε στα Χανιά, στο αεροδρόμιο του Μάλεμε, εμείς θα στρέψουμε το ενδιαφέρον μας στις μάχες που διεξήχθησαν στο Ηράκλειο κατά τη διάρκεια των οποίων σκοτώθηκε ο Ταγματάρχης Τζουλάκης.

Εικόνα 5: Το μνημείο για τη Μάχη της Κρήτης στο Ηράκλειο

Βιβλιογραφία:

Δουλγεράκης, Μ. (1991) *1941 -1991: 50 χρόνια από τη Μάχη της Κρήτης*, Ηράκλειο, Δήμος Ηρακλείου.

Παναγιωτάκης, Γ. (2000) *Η Μάχη της Κρήτης*, Ηράκλειο.

Σκουλάτος, Β. , Δημακόπουλος, Ν. & Κόνδης, Σ. (2004) *Ιστορία νεότερη και σύγχρονη*, Αθήνα, ΟΕΔΒ.

Οι συνθήκες του θανάτου του Τζουλάκη

Την πρώτη μέρα της μάχης της Κρήτης (20/5) οι Γερμανοί αλεξιπτωτιστές έπεφταν σε περιοχές εκτός των τειχών του Ηρακλείου. Αναχαιτίζονταν όμως από Άγγλους και ντόπιους και δεν κατάφεραν να εισέλθουν στην πόλη.

Τη δεύτερη μέρα (21/5) οι αλεξιπτωτιστές άρχισαν να πέφτουν δυτικά των τειχών του Ηρακλείου, στην περιοχή έξω απ' τη Χανιώπορτα, που την εποχή εκείνη ήταν αραιοκατοικημένη. Χωρίστηκαν σε δύο ομάδες. Η πρώτη κατευθύνθηκε προς τον παραλιακό δρόμο και από κει βιάδιζε προς το λιμάνι του Ηρακλείου με στόχο να το καταλάβει. Η δεύτερη ομάδα κατάφερε να περάσει τη Χανιώπορτα και να εισέλθει στην εντός των τειχών πόλη. Άρχισε να ανεβαίνει την «Πλατιά Στράτα» (σημερινή οδό Καλοκαιρινού) και έθεσε στον έλεγχο της την περιοχή της πλατείας Αγίας Αικατερίνης. Στη συνέχεια κατευθύνθηκε προς το κέντρο της πόλης (Μεϊντάνι), για να καταλάβει το Φρουραρχείο.

Εικόνα 6: Ο Ταγματάρχης Τζουλάκης (φωτογραφία από το αρχείο της οικογένειάς του)

εξηγείται, παρά μονάχα με το ξεφρένιασμα που ένωσε ο ενθουσιώδης

Οι Γερμανοί της ομάδας αυτής συνάντησαν όμως αντίσταση και οχυρώθηκαν μπροστά από το κατάστημα «Καβαλάκη» στην οδό Καλοκαιρινού, όπου υπήρχε μια πρόχειρη οχύρωση με σάκους από άμμο.

Σύμφωνα με όσα γράφει ο τότε Διοικητής χωροφυλακής Ηρακλείου Μαν. Πιτικάκης,² «τότε ο ηρωικός Ταγματάρχης Τζουλάκης [που βρισκόταν στο Φρουραρχείο] αντί να περιμένει παθητικά την προσέγγιση των αλεξιπτωτιστών σηκώνεται όρθιος και με το πιστόλι στο χέρι προχωρεί αποφασιστικά προς τα κάτω, προκαλώντας όσους θέλουν να τον ακολουθήσουν. Η απόφαση τούτη του γενναίου αξιωματικού, υπήρξε πραγματικά παράτολμη κι απερίσκεπτη και δεν

² Στο βιβλίο του *Θύελλα στην Κρήτη* (1947), σ. 98

αυτός πατριώτης, βλέποντας τους Γερμανούς στην καρδιά της πόλεως. Μάταια τον αποτρέπουν απ' ολόγυρα και του συνιστούν να φυλαχθεί από τους αλεξιπτωτιστές, οι οποίοι μ' ένα πολυβόλο είχαν οχυρωθεί πίσω από ένα σωρό αμμόσακους έξω από το κατάστημα Καβαλάκη. Με μία χειρονομία περιφρονήσεως προς τον κίνδυνο και το θάνατο, προχωρεί ακάλυπτος ακολουθούμενος από μερικούς ένοπλους. Δεν κάνει όμως μερικά βήματα και μια ριπή ρίχνει νεκρό το άξιο παλικάρι».

Η έκθεση του ανθυπομοίραρχου Παπαδογιάννη Ευάγγελου³ επιβεβαιώνει όσα περιγράφει ο Πιτικάκης στο βιβλίο του και προσθέτει επιπλέον την πληροφορία ότι μετά το θάνατο του Τζουλάκη δύο αξιωματικοί της Χωροφυλακής, «ο Κουρομιχελάκης μετά του Βουτυρά, των υπ' αυτών ανδρών και των προσδραμόντων πολιτών και στρατιωτών κατώρθωσαν να εξοντώσουν τους καταφυγόντας εις τα ανωτέρω καταστήματα, πλατείαν Αγίου Μηνά και Αικατερίνης καταδιώκοντες τούτους μέχρι Πύλης Χανίων.»

Επίλογος

Δέκα χρόνια μετά τη μάχη της Κρήτης, την Κυριακή 20 Μαΐου 1951, ο δημοσιογράφος Α. Κ. Γραμματικάκης δημοσίευσε στην εφημερίδα «Μεσόγειος» ένα κείμενο με τον τίτλο «Ο Τζουλάκης». Θεωρώντας ότι το κείμενο αυτό εκφράζει το βαθύτερο νόημα της θυσίας του Μιχαήλ Τζουλάκη επιλέξαμε να κλείσουμε την εργασία μας με ένα απόσπασμά του.

Ο Τζουλάκης

Τη στιγμή που ο Ταγματάρχης Τζουλάκης την 21^η Μαΐου 1941 - τώρα και δέκα ακριβώς χρόνια - παρέκαμπε την παρά το κατάστημα Γκίκα γωνίαν για να βαδίση μόνος και ακάλυπτος εναντίον των ενεδρευόντων, λίγα μέτρα πιο κάτω, επιδρομικών ταχυβόλων, ορθώθηκε μπροστά του ξαφνικά περίφροντις, ανήσυχη και αγωνιώντας, η Σύνεσις. Τραβούσε από τα χέρια νέα σύζυγο και μικρό παιδί και στα μάτια της, τα μεγάλα γιομάτα γλύκα και ελπίδες μάτια της, κατοπτριζότανε η απαντοχή μιας ευτυχισμένης ζωής ενός μέλλοντος που μόλις είχε αρχίσει:

---

³ Καλογεράκης, Γ. «Ο υπενωμοτάρχης Κουρομιχελάκης Γεώργιος, η έκθεση του ανθυπομοιράρχου Παπαδογιάννη Ευάγγελου. Οι πρώτες ημέρες της μάχης της Κρήτης στο Ηράκλειο και η δράση της Χωροφυλακής» στο <http://www.patris.gr/articles/68099?PHPSESSID=mhbmm8ouj06cklk7dkd4k68ru4>

- Ταγματάρχα Τζουλάκη είπεν η Σύνεσις, φράσσοντάς του το δρόμο με το κορμί της γυναίκας του και του παιδιού του. Σταματήστε και καλυφθείτε... Λίγα μέτρα πιο κάτω σας παραμονεύει ο θάνατος...

Ένα δευτερόλεπτο μονάχα χρειάστηκε ο Έλληνας αξιωματικός για να παραμερίση ήσυχα ήσυχα με το χέρι το αριστερό - γιατί με το δεξί κρατούσε το όπλο του - και Σύνεσι και οικογένεια και ζωή και μέλλον για να του αφήσουν το δρόμο ελεύθερο προς το θάνατο... Και ακόμα άλλο ένα να τον ανταμώση...

Η Κρήτη –του Μάη του 1941- δεν ήταν ένα άψυχο νησί πεταμένο όπως τόσα νησιά, σε μιαν άκρη της άσπρης θάλασσας. Ήταν ένα είδος ζωντανού συνόλου που αποτελούσαν μερικές χιλιάδες Τζουλάκηδες. Τζουλάκηδες μικροί ή μεγάλοι, στρατιωτικοί ή πολίτες, άνδρες ή γυναίκες και παιδιά ακόμη... Για αυτό όταν η Φρόνησις παρουσιάσθηκε μπροστά της απελπισμένη και ανήσυχη και θέλησε να της φράξη το δρόμο προς την καταστροφή και τη δόξα η Κρήτη γέλασε με την καρδιά της και είπε με τις χιλιάδες στόματα των χιλιάδων λογής λογής Τζουλάκηδων προς τη Φρόνησι:

- Έχω καμιά πενηνταριά αιώνες στην πλάτη μου - περισσότερους μπορεί λιγότερους όχι- μα δεν το θυμάμαι να κάτσω ποτέ να λογαριάσω τον αριθμό ή το βάρος των σιδηρικών των εχθρών μου... Και θα κάτσω τώρα επειδή τάχατες κίνησε κόντρα μου στα καλά καθούμενα ο μισός κόσμος; Δεν πα να κινήσει κι ο άλλος μισός! Τόσο το χειρότερο για αυτόν. Όχι για μένα... Παραμέρισε λοιπόν κυρά μου με τα άσπρα μαλλιά και την πολλή τη γνώσι και κάμε τόπο στους Τζουλάκηδες... Δεν σε γνωρίζω... Δεν μαθητέψαμε ποτέ μαζί στο ίδιο σχολειό...

Α. Κ. Γραμματικάκης, Εφημ. «Μεσόγειος», Κυριακή 20 Μαΐου 1951